

Jacek Pietrzak

"Polityka i Społeczeństwo" 2004, nr 1;
2005, nr 2 : [recenzja]

Przegląd Nauk Historycznych 4/2, 218-222

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

związki, kliki, obce agenty). Potwierdza to analiza większości poglądów społecznych Piaseckiego, jak choćby lansowany przez niego nietszcheański elitaryzm, negowanie równości obywateli państwa w sferze politycznej, co w warunkach hegemonii monopartii, w tym przypadku OPN i jej decydującego wpływu na wszystkie dziedziny życia, musiało upośledzać duże grupy obywateli we wszystkich innych sferach ich działalności. Warto zauważyć, że nawet skrajnie prawicowy program Obozu Zjednoczenia Narodowego, zawierający pewne elementy wspólne z koncepcjami Piaseckiego, odrzucając demokrację polityczną, nie formułował postulatów uderzających w wolność kulturalną i światopogląd obywateli, o ile przejawy jego działalności na tych polach nie będą kolidowały z interesem państwa. Tolerancji tej nie można natomiast dostrzec w programach Piaseckiego, dążącego do dostosowania wszelkich przejawów życia społecznego do wymogów odgórznej filozofii monopartii. Wydaje się też oczywiste, czego nie neguje zresztą sam Jaszczuk, że to właśnie totalitarne akcenty w programie komunistów w Polsce po II wojnie światowej leżały u podstaw porozumienia z pozoru skrajnie różnych ideologii – demokracji ludowej w wydaniu PRL i nacjonalizmu Piaseckiego.

Wyrażona przeze mnie opinia nie może w żaden sposób zamknąć problemu, udowadnia jedynie, że poruszona przez autora tematyka pozostaje zagadnieniem otwartym, wartym dyskusji, szczególnie w czasach tak potężnej ofensywy ideologii prawicowych, którą obserwujemy w wielu krajach Unii Europejskiej. Chociażby jako przyczynek do zainicjowania takiej dyskusji, książka Andrzeja Jaszczuka warta jest uwagi.

KATARZYNA CZEKAJ
Uniwersytet Łódzki

„Polityka i Społeczeństwo” 2004, nr 1; 2005, nr 2; Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego

Rzeszowski ośrodek politologiczny rozpoczął w 2004 r. wydawanie rocznika naukowego „Polityka i Społeczeństwo”. Redaktorem pisma jest kierownik Katedry Politologii Uniwersytetu Rzeszowskiego prof. dr hab. Henryk Cimek. W dwóch pierwszych tomach pisma, które dotychczas się ukazały, publikacje zamieścili naukowcy z wielu

polskich uczelni państwowych i prywatnych: Uniwersytetu Rzeszowskiego, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Zielonogórskiego, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Warszawie, Wyższej Szkoły Zarządzania i Bankowości w Poznaniu. Periodyk zawiera szereg artykułów, które w mojej opinii powinny zainteresować nie tylko politologów, lecz również historyków, w tym także badaczy nie zajmujących się dziejami myśli politycznej.

Pierwszy numer pisma otwiera artykuł Waldemara Parucha *Między wyobrażeniami a działaniami. Wybrane aspekty przedmiotowe badań politologicznych nad myślą polityczną*. Autor starał się ustalić definicję pojęcia „myśl polityczna”, poddał analizie strukturę myśli politycznej, grupy jej twórców, proces powstawania oraz czynniki wpływające na jej treść. Artykuł pisany przede wszystkim z punktu widzenia politologa (autor jest także z wykształcenia historykiem) powinien zachęcić również historyków do dyskusji nad przedmiotem i metodologią badań nad dziejami myśli politycznej.

Edward Olszewski i Agata Puka poświęcili swój artykuł *Studia politologiczne w Polsce* przede wszystkim współczesności tej dynamicznie rozwijającej się dyscypliny akademickiej, jednak nie pominieli także rysu historycznego studiów politologicznych w Polsce. Autorzy podkreślili rolę, jaką odegrały dwie pionierskie placówki: Szkoła Nauk Politycznych przy Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie (powołana w 1911 r.) oraz Szkoła Nauk Politycznych (później Akademia Nauk Politycznych) w Warszawie (utworzona w 1915, zlikwidowana w 1951 r.). Jak zauważyli autorzy, politologia w Polsce jako dyscyplina akademicka ukształtowała się z niewielkim opóźnieniem w stosunku do Europy Zachodniej. Nawet w okresie międzywojennym odrębne uczelnie politologiczne należały do wyjątków, a za najbardziej elitarne uważano École Libre de Science Politique w Paryżu (założoną w 1872 r.) i London School of Economics and Political Science przy Uniwersytecie Londyńskim (założoną w 1895 r.).

Alicja Wójcik dokonała przeglądu osiągnięć w zakresie badań nad historią polskiej myśli politycznej od upadku powstania styczniowego do wybuchu II wojny światowej (*Stan badań nad polską myślą polityczną w latach 1864–1939*). W artykule omówione zostały prace z zakresu teorii i metodologii badań, syntezy ogólne, monografie poświęcone kluczowym zagadnieniom politycznym, społecznym i ekonomicznym w polskiej myśli politycznej, studia nad kierunkami ideowymi, spuścizną ugrupowań politycznych oraz

wybitnych polityków i ideologów. Autorka podkreśliła, że chociaż dorobek historyków i politologów w zakresie tej problematyki jest stosunkowo obfity, szereg zagadnień wciąż oczekuje na solidne opracowanie. Dotyczy to zwłaszcza koncepcji ekonomicznych, wizji społeczeństwa oraz swobód obywatelskich. Badań wymagają także stosunki Polski z ZSRR i państwami zachodnimi w myśli politycznej międzywojnia. Zdaniem autorki w przyszłości istotnym kierunkiem badawczym powinny stać się studia porównawcze różnych kierunków ideowych, a także badania nad związkami polskiej i europejskiej myśli politycznej. Autorka podkreśliła znaczenie, jakie w dobie integracji europejskiej winno mieć ukazywanie zarówno oryginalności polskich koncepcji, jak również ich zakorzenienia w europejskim dziedzictwie.

Jerzy Centkowski w artykule *Wybrane kierunki edukacji historyczno-politycznej w Republice Federalnej Niemiec* ukazał wpływ zmian w wewnętrznym życiu politycznym państwa oraz w jego sytuacji międzynarodowej na treść i model nauczania historii i wiedzy społeczno-politycznej w powojennym szkolnictwie niemieckim.

Henryk Cimek podjął w swym artykule *Wpływ Międzynarodówki Chłopskiej na rozwój rewolucyjnego ruchu chłopskiego* słabo znane zagadnienie z historii ruchu komunistycznego. Autor skoncentrował się na działalności Międzynarodówki Chłopskiej (1923–1931), zmierzającej do pozyskiwania wpływów wśród środowisk chłopskich w różnych częściach świata poprzez tworzenie legalnych organizacji i partii kryptokomunistycznych. Zdaniem autora Kriestintern osiągnął znaczne sukcesy organizacyjne i propagandowe. Autor zwrócił uwagę na rozmach działalności organizacji w sensie geograficznym. Zaznaczyła ona swe wpływy nie tylko w Europie (w tym także w Polsce poprzez działalność Niezależnej Partii Chłopskiej, Zjednoczenia Lewicy Chłopskiej „Samopomoc”, ukraińskiego „Sel-Robu”, białoruskiej „Hromady”), ale także w obu Amerykach (m. in. w Meksyku i Argentynie), Azji (m. in. w Indiach, na Filipinach, w Korei) oraz w mniejszym stopniu w Afryce (Związek Południowej Afryki). Osłabienie, a następnie likwidacja Międzynarodówki była ściśle powiązana z przełomowymi wydarzeniami w ZSRR – odejściem od polityki NEP-u, upadkiem Nikołaja Bucharina, głównego protektora organizacji, oraz polityką masowej kolektywizacji i likwidacji warstwy chłopskiej.

Aneta Dawidowicz (*Problematyka narodowa w myśli politycznej Zygmunta Balickiego*) podjęła próbę syntetycznego ukazania koncepcji narodu w twórczości jednego z najwybitniejszych – obok Jana Ludwika Popławskiego i Romana Dmowskiego – ideologów polskiego

nacjonalizmu, Zygmunta Balickiego (1858–1916). Jak wykazała autorka, Balicki próbując definiować pojęcie narodu, wykorzystał swą szeroką wiedzę zarówno z zakresu nauk społecznych, jak i przyrodniczych, a także rozległe odczytanie w twórczości koryfeusza myśli europejskiej. Jego wizja narodu, podobnie jak w przypadku innych pionierów myśli nacjonalistycznej, nie do końca spójna i jasna, zawierała jednak szereg ciekawych i nowatorskich elementów. Balicki szczególnie doceniał rolę pierwiastków emocjonalnych i duchowych w kształtowaniu i funkcjonowaniu odrębności narodowych.

Iwona Hofman (*Litewskie wątki w życiu i programie politycznym Jerzego Giedroycia*) przedstawiła przyczynek do dziejów paryskiej „Kultury” i biografii jej twórcy i redaktora. Autorka dokonała analizy litewskich wątków w publicystyce pisma. Podjęła próbę ukazania wpływu biografii Giedroycia oraz jego „programu wschodniego” na sposób przedstawiania historii i współczesności Litwy oraz stosunków polsko-litewskich na łamach „Kultury”.

Artykuł Bronisława Pasierba *Losy polskiej ludności Podola w latach 1944–1946* dotyczy dziejów tego historycznego regionu w dramatycznych czasach konfliktu polsko-ukraińskiego u schyłku II wojny światowej i początków rządów sowieckich. Autor szeroko omówił najnowsze prace historyków ukraińskich, dostrzegając w nich próbę nowego spojrzenia na złożoność i dramatyzm stosunków polsko-ukraińskich.

W drugim tomie pisma Henryk Cimek (*Ludowcy wobec idei parlamentu polskiego w latach 1918–1919*) omówił rozbieżne poglądy ugrupowań ludowych w kwestii sposobu wyłonienia i kształtu reprezentacji parlamentarnej odradzającego się państwa. Autor podkreślił wpływ odmiennych tradycji politycznych głównych partii chłopskich, wywodzących się z zaborów o zróżnicowanych systemach politycznych. Spór o kształt parlamentu ocenił w perspektywie konfliktu o model ustroju państwa.

Bronisław Pasierb zamieścił artykuł *Nauka o polityce, kultura polityczna przełomu XIX i XX wieku*, stanowiący pierwszą część publikacji *Z tradycji polskiej nauki o polityce*. Autor połączył omówienie działalności pionierów polskiej politologii z refleksją na temat istoty poszukiwania tradycji nauk politycznych. Zarazem wskazał na trudności, jakie napotyka badacz dziejów tej dyscypliny naukowej.

Artykuł Bartosza Wróblewskiego *Turcy i Arabowie wobec idei nacjonalizmu w okresie upadku Imperium Osmańskiego (1908–1925)* poświęcony jest roli idei pantureckiej i panarabskiej w przełomowym okresie historii Bliskiego Wschodu. Autor omówił także kluczowe

wydarzenia polityczne od rewolucji młodotureckiej w 1908 r. po ukształtowanie się nowego porządku bliskowschodniego na gruzach pokonanego w I wojnie światowej Imperium Osmańskiego.

Dwie debiutujące autorki, Joanna Kalembkiewicz (*Poglądy Romana Dmowskiego na rolę Niemiec w rozwiązaniu kwestii polskiej po 1907 roku*) i Anna Parys (*Postawa Żydów wobec odradzającego się państwa polskiego w opinii Romana Dmowskiego*), podjęły próbę podsumowania kontrowersyjnych i znaczących zagadnień w myśli politycznej przywódcy i ideologa Narodowej Demokracji.

JACEK PIETRZAK
Uniwersytet Łódzki